גז ונפט: האינטרס של ארדואן בסכסוך בין סומליה לאתיופיה

written by אלי קלוטשטיין | 14.08.2024

נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארודאן, איים בחודש שעבר כי ישלח את צבאו לפלוש לישראל בשל האופן שבו היא מנהלת את המלחמה בעזה. ספק בכלל אם ארדואן אכן מסוגל לממש את האיום הזה, ובכל מקרה תשומת הלב שלו ממוקדת גם במקומות אחרים על פני הגלובוס: הנשיא הטורקי קיבל באחרונה את אישור בית הנבחרים באנקרה לשלוח כוחות צבא למשימה בת שנתיים בסומליה, כדי "לתמוך בביטחון המקומי של סומליה נגד טרור ואיומים אחרים", כחלק מהסכם לשיתוף פעולה בין שתי המדינות.

הטורקים שולחים את חייליהם לסומליה בתקופה רגישה ביחסיה המדיניים של המדינה האפריקנית, שמצויה בעיצומו של סכסוך מתוקשר עם שכנתה, אתיופיה. תחילתו של הסכסוך בראשית השנה, כאשר הממשלה באדיס-אבבה הכריזה על הסכם שחתמה עם ממשלת האזור הבדלני סומלילנד. לאתיופיה אין כיום גישה לים, אחרי שאיבדה את נקודת המוצא שלה למים בעקבות הכרזת העצמאות של אריתריאה בתחילת שנות ה-90.

סומלילנד היא אזור שגודלו בערך פי שישה מישראל, שהכריז על התנתקותו מסומליה בשנת 1991 ועל הקמת מדינה עצמאית. בעוד שהיא מנסה נואשות לזכות בהכרה בינלאומית בקיומה, רק שתי מדינות כיום אכן מכירות בה: טאיוואן ואתיופיה. ואכן, ההכרה האתיופית הייתה אחת הנקודות העיקריות של ההסכם בין שתי המדינות. בתמורה הסכימה סומלילנד להחכיר לאתיופים רצועת חוף למשך חמישים שנה, שבה תקים אדיס-אבבה בסיס צבאי ונמל מסחרי.

באופן לא מפתיע, ההסכם עורר את חמתה של מוגדישו – שעדיין טוענת לריבונותה בסומלילנד. באפריל גירשה סומליה את השגריר האתיופי מהמדינה, ואף סגרה את הקונסוליות של אתיופיה בערים בסומלילנד ובאזור החצי-אוטונומי פונטלנד. שתי המדינות האפריקניות הסתכסכו ביניהן, ובשלבים מסוימים היה חשש שהעימות יידרדר לכדי חילופי מהלומות של ממש.

זה המקום שבו טורקיה נכנסה לתמונה: ארדואן לקח על עצמו את תפקיד המתווך בין סומליה לאתיופיה, בשל הגישה לשתי המדינות והקשרים שטיפח עמהן. הוא מדבר עם מנהיגי אתיופיה וסומליה, הפגיש אותם לסבב אחד של שיחות, ומנסה לקדם את המשא ומתן עד להגעה לפתרון שישביע את רצונם.

לאנקרה יש קשרים טובים מאוד עם סומליה. בתחילת השנה חתמו שתי המדינות על הסכם שיתוף פעולה ביטחוני, כאמור, שאחת מהשלכותיו היא ההסכמה הטורקית לשלוח כוחות צבא לסייע לסומלים בשמירה על הביטחון השותף. לפני שבועיים שוחח ארדואן עם מקבילו הסומלי, חסן שייח' מחמוד, ואישר בפניו את מחויבותו לתמוך במוגדישו. השניים נפגשו כבר לפחות ארבע

פעמים השנה, מה שמעיד על עוצמת הקשרים שרוקמים הטורקים עם הסומלים.

חלק נכבד מהקשר בין השניים סובב הזדמנויות כלכליות: טורקיה בנתה בתי ספר, בתי חולים ותשתיות בסומליה, ואפשרה לאזרחי המדינה לעבור אצלה הכשרות מקצועיות. בנוסף, היא מתירה לה להשתמש בשטחה כנתיב מרכזי לסחר בינלאומי. לפני שנתיים טען ארדואן כי אנקרה השקיעה למעלה ממיליארד דולר בסיוע לסומליה תוך עשור, מה שמעיד על המשיכה שיש ליעד הזה בעיניו.

לפי ההערכות, סומליה מאבדת בכל שנה הכנסות בסכום של כחצי מיליארד דולר לדיג בלתי חוקי בשטחה הימי, בין היתר לספינות שמקורן בסין או באיראן. פריסת הכוחות הטורקיים בחופי המדינה, שכוללת גם ספינות של הצי לשמירה על חופים בגבול עם קניה ואתיופיה, תאפשר למוגדישו אולי להניב רווחים שעד כה נמנעו ממנה בתחומים כאלה. בנוסף, הטורקים יספקו לה אימונים, ייעוץ צבאי ויכשירו את כוחותיה להמשך הלחימה בעצמם.

באמצע החודש שעבר נתן משרד האנרגיה הטורקי את האור למבצע חיפושי גז ונפט בחופי סומליה, כחלק מההסכמים בין המדינות. זהו גם הרווח שתניב טורקיה מהעסקה. "אנו סבורים שלסומליה יש משאבי גז טבעי ונפט בסמוך לחופיה. חתמנו על הסכם לחיפוש בשלושה גושים. לטורקיה יהיו זכויות בלעדיות לחיפוש והפקה כאשר נמצא נפט באזורים אלה", הסביר בהקשר זה שר האנרגיה הטורקי.

אגב, חשוב לשים לב למיקום הגיאוגרפי של סומליה ואתיופיה. המים שבהם יסיירו הכוחות הטורקיים קרובים מאוד לאזור הפעילות של החות'ים בימים אלה, מה שעשוי גם ליצור התנגשות ביניהם. הטורקים לא הצטרפו לקואליציה שקמה נגד החות'ים, למרות שדי ברור שגם הם סובלים מהמצור על פתח הים האדום. הם אפילו גינו מתקפות של האמריקנים והבריטים בתימן נגד השלוחה האיראנית. מכיוון שאנקרה חתמה על הסכם לשיתוף פעולה ביטחוני גם עם ג'יבוטי מדינה נוספת ששוכנת אף היא באותו אזור ועלולה לשלוח כוחות גם אליה, פוטנציאל הנפץ גבוה. עד כה לא אירעה התנגשות כזו, אולם אם הטורקים יספגו מתקפות חות'יות בעצמם ייתכן שהמצב ישתנה.

עקיצה מצרית

למרות הסכסוך בין סומליה לאתיופיה והעובדה שטורקיה שולחת כוחות צבא לאזור, ועל אף העובדה שסומלילנד הזהירה את טורקיה מלפרוס את הכוחות הללו במים שהיא מחשיבה לשלה מומחים מעריכים שלא נראה כי הצדדים נמצאים בדרך לעימות צבאי.

זאת, משום שטורקיה משמרת נוכחות צבאית באזור קרן אפריקה כבר שנים ארוכות, ובעיקר בגלל שעד כה סומלילנד לא הצליחה לבנות כוחות צבאיים שיצליחו להתנגד באמת לטורקים. בכל מקרה, אנקרה גם לא הראתה עד היום עניין להתערב בענייניה הפנימיים של המדינה הבדלנית.

נוסף על כך, טורקיה משמרת על יחסים טובים גם עם הצד השני בסכסוך, אתיופיה. היקף הסחר בין שתי המדינות עומד על כמעט 400 מיליון דולר בשנה, וטורקיה היא אחת מארבע המדינות שמשקיעות הכי הרבה כסף במדינה האפריקנית הענייה. בעבר חתמו אנקרה ואדיס-אבבה על שורת הסכמים, כולל בתחומי הכספים, המים והביטחון.

ההיסטוריה בין הטורקים לאתיופים ארוכת שנים, וב-1935 התנגדו הטורקים נחרצות לפלישה האיטלקית למדינה האפריקנית מה שהיווה בסיס לפריחת היחסים בין המדינות לאורך השנים. אדיס-אבבה, שזכתה לתשומת לב ניכרת של אנקרה, גם שימשה כמשקל נגד בעיני הטורקים למצרים העוצמתית (כולל בגודל האוכלוסייה: באתיופיה יש יותר תושבים אפילו ממצרים), שטורקיה מתחרה בה על הבכורה בעולם האפריקני והמוסלמי.

רק באחרונה, כך עולה ממסמכים פנימיים שפורסמו בטורקיה, אישרה אנקרה מכירת כטב"מים לאתיופיה וכן שימוש בהם, למרות החשש מאבדות אזרחיות שייגרמו עקב כך. ככל הנראה המטוסים ישחקו תפקיד במלחמות הפנימיות במדינה, בדומה למלחמת האזרחים עם המיליציות הטיגריות שהסתיימה לפני כשנתיים.

בינתיים ארדואן מנסה לגייס את האתיופים כדי לתמוך בקו התקיף שהוא נוקט כלפי המלחמה בעזה, כדי שתגנה את ישראל על "טבח העם בפלסטינים". הוא עושה זאת גם תוך רמיזה לא עדינה בכלל על כך שהוא ממלא את תפקידו כמתווך בסכסוך בינם ובין סומליה.

כיאה למתווך הגון, הקשרים הטובים של ארדואן לאתיופיה והניסיון שלו להציב את עצמו בין שתי המדינות כגורם חסר פניות לא הפריעו לנשיא הטורקי לגייס השבוע את המצרים להתנגד לאדיס-אבבה ולהכריז בהצהרה משותפת שיש לכבד את הריבונות הסומלית. באחרונה חלה התקרבות בין מצרים לטורקיה, ובכל מקרה סביר להניח שעל רקע הסכסוך בין אדיס-אבבה לקהיר על בניית הסכר במעלה הנילוס שאמור לחסום לשנים אחדות את זרימת המים למורד הנהר במצרים, מקור מים שקהיר תלויה בו מאוד לא היה קשה מאוד לרתום את המצרים נגד האתיופים.

מי שהתערב לגנות את ההתפתחות האחרונה הזאת היא סומלילנד, המקור לחלק מהצרות של אתיופיה מול הסומלים. "אנו קוראים לממשלה המצרית לכבד את הריבונות ואת השלמות הטריטוריאלית של הרפובליקה של סומלילנד", נכתב בהצהרה רשמית של המדינה הבדלנית, שתפסה בצדק את הקריאה המצרית לשמור על ריבונות סומליה כעקיצה ישירה נגדה. "אנו קוראים לממשלת מצרים למקד את האנרגיה והמאמצים הדיפלומטיים שלה במשברים שסובבים את גבולותיה, כגון לוב, סודן, הפלסטינים ולבנון", נמסר עוד מטעם סומלילנד.

מכל מקום, למרות הדם הרע, נראה שדווקא התיווך הטורקי עשוי לתת פרי בקרוב. בשבוע הבא יגיעו לאנקרה שרי החוץ של אתיופיה וסומליה לסבב שני של שיחות, שבו ידונו בחילוקי הדעות שסובבים את ההסכם שחתמה עליו אתיופיה עם סומלילנד. שר החוץ הטורקי, הקאן פידאן, אף סיפק פתרון אפשרי למצב במסיבת עיתונאים שכינס במיוחד באיסטנבול כדי להתייחס לאירוע:

"המתח בין סומליה ואתיופיה יגיע לקיצו עם גישה של אתיופיה לים דרך סומליה, כל עוד תישמר ההכרה של אתיופיה בשלמותה הטריטוריאלית של סומליה ובריבונותה הפוליטית".

לא ברור מה המשמעות בפועל של האמירה של פידאן, או כיצד אתיופיה תקבל גישה לים ותכבד את ריבונות סומליה. האם הטורקים מציעים להחליף את ההסכם עם סומלילנד בהסכם אחר, שתחתום אתיופיה עם סומליה עצמה? האם יכול להיות שהכוונה הטורקית לשלוח כוחות לחופי סומליה אכן דרבנה את אדיס-אבבה להגיע לוויתורים שעד כה לא הסכימה להם? ייתכן שבשבוע הבא נקבל תשובות ברורות יותר.

התפרסם במקור ראשון, בתאריך 14.8.2024.